

Марта Стојић Митровић, Европски гранични режим и екстернализација контроле граница ЕУ: Србија на Балканској миграцијској рути

Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 97,
Београд 2021, 148 стр.

Научна монографија *Европски гранични режим и екстернализација контроле граница ЕУ: Србија на Балканској миграцијској рути* пружа прецизан увид у начине на које су Србија и тзв. Западни Балкан постајали делови спољних граница ЕУ у контексту контроле, управљања и репресије нежељених кретања према ЕУ. Ауторка монографије је др Марта Стојић Митровић, виши научни сарадник Етнографског института САНУ. Монографија представља прерађену верзију докторске дисертације „Азил и нерегуларне миграције у Србији на почетку XXI века: културне парадигме“, коју је ауторка одбранила 2016. године, односно у тренутку у коме су миграције постале „горућа тема“ у јавним и политичким дискурсима. Студија је значајна управо по томе што анализира политике, праксе, дискурсе и трендове везане за миграције у периоду који претходи исполитизованом спектаклу граница познатим под именом „избегличка/мигрантска криза“ из 2015. године. У истраживању је коришћена методологија која представља синтезу објављених научних истраживања, анализе правних докумената, извештаја организација, медијске грађе и обраде мултилокацијских теренских истраживања које је ауторка започела 2012. године.

Монографија је подељена на четири дела или поглавља. У првом делу дат је историјски преглед трендова, стратегија и дискурса европских миграцијских политика. Иако Европска Унија представља наднационалну заједницу, дискурси који доминирају европским миграцијским политикама полазе од парадигме света подељеног на

нације. Таква парадигма омогућила је прављење поделе на грађане и странце. До формирања административне категорије *избејлице*, као посебне категорије странаца, долази у XX веку, и то у контексту светских ратова. Државе развијају амбивалентан однос према страним радницима, који у исто време бивају „неопходни“ и „нежељени“.

Један од централних теоријских концепата у монографији је миграцијски/гранични режим. У другом делу представљене су институције и организације европског граничног режима (нпр. Европска агенција за граничну и обалску стражу – Фронтекс). Инструменти европског граничног режима (нпр. Даблинска регулација), такође су се показали неопходним за стварање „Тврђаве Европе“. Ауторка напомиње да је оно што се назива „Тврђава Европа“ последица све рестриктивнијих имиграционих политика и пракси, и објашњава како су се успостављали правни механизми функционисања те „тврђаве“. Спровођење контроле граница ЕУ се ослања што на националне институције, што на билатералну и међународну сарању и наднационалне институције. Такође, контрола граница ЕУ утицала је на то да институција азила постане „привилагија а не право“. Наглашено је да иако постоје јасне тенденције да се европска миграцијска политика, администрација и пракса уједначе, паралелно се одвијају процеси децентрализације, деволуције и аутсорсинга (енг. *outsourcing*).

Трећи део помера фокус на концепт екстернализације граница. Најједноставније речено, екстернализација граница ЕУ је пребацивање одговорности за контролу граница на државе које нису чланице ЕУ, а из којих долазе или преко којих пролазе особе у покрету на путу према ЕУ. У званичним наративима, уместо термина „екстернализација“, често се користи еуфемизам „спољна димензија политике ЕУ“, јер камуфлира асиметричне позиције моћи укључених страна. Асиметрични односи моћи у овом случају значе да од центра, градацијски распоређене периферије учествују у тзв. „тампон зони“ или „зони пригушења“, задржавајући и филтрирајући кретање људи ка ЕУ. Слика евроцентричног света подељеног на концентричне појасеве, који су све рестриктивнији како се иде ка центру, најексплицитније је формулисана у нацрту Стратегије о имиграцији и азилној политици из 1998. године, коју ауторка цитира на почетку трећег поглавља. Тај нацрт је одбачен, али су принципи из њега задржани и постали су део других докумената о контроли миграција донетих на нивоу ЕУ. Дат је преглед програма преко којих се остварује екстерна контрола кретања према ЕУ (нпр. Политика проширења ЕУ и Европска политика суседства).

У трећем делу проблематизован је и сам концепт границе – границе нису само место, физички простори или објекти, већ функција у којој се читава и поново успоставља асиметрични друштвени однос, који се може активирати у складу са тренутним политичким циљевима. Границе се репродукују у свакој ситуацији где се доводи у питање легитимитет боравка неке особе на неком месту. Због тога ауторка користи концепт граничног пејзажа/крајолика (енг. *borderscapes*), наглашавајући плуларне, динамичне, релационе, конфликтне и дe-територијализоване аспекте граница.

У четвртном поглављу, ауторка контекстуализује Србију на Балканској миграцијској рути. Показано је како су „Западни Балкан“ и Србија постали део спољне границе ЕУ, односно на који начин су апсорбовани у европски гранични режим као „зоне пригушења“. Ауторка уводи вињете – које садрже микроанализе докумената, грађе из медија и етнографске белешке са терена – како би сликовитије приказала плуралност и динамичност миграцијских токова. Бројни фактори утицали су на токове и политике према миграцијама у Србији: од Процеса стабилизације и придруживања и Процеса приступања ЕУ, преко изградње независног азилног система и система кампова у Србији, до формализације Балканског коридора којим је 2015. године постепено кретање особа у покрету ка државама-чланицама.

Монографија представља критичку студију, захваљујући којој је могуће сагледати међусобни утицај регионалних и међународних политичких процеса у дијахронијској перспективи. Читаоци монографије имају прилику да разумеју због чега је феномен миграција неопходно проучавати паралелно са феноменом граница. Значај таквих истраживања биће још већи у будућности, управо зато што осветљава често замаскиране, наизглед позадинске, али веома утицајне процесе укључивања и искључивања.

Теодора Јовановић